

TGM OSVOBODITEL

Věra Chytilová • Československo 1990 • stříhový dokument

Anotace

Režisérka Věra Chytilová, známá především jako autorka hraných filmů, v průběhu své kariéry natočila několik pozoruhodných esejistických dokumentů. Záhy po sametové revoluci to byl životopisný snímek věnovaný T. G. Masarykovi. Vznikl jako stříhový dokument v rekordně krátkém čase mezi 17. listopadem 1989 a 7. březnem 1990, na který připadlo 140. výročí Masarykova narození. Chytilové se podařilo vytvořit plastický portrét prvního československého prezidenta pomocí kombinace archivních záběrů s vlastními dotáčkami a komentářem v působivém přednesu Miroslava Macháčka. Vloženy jsou též výpovědi Masarykových vnuček a pravnuka.

Kontext

Film byl natočen z iniciativy Československého filmového ústavu (předchůdce Národního filmového archivu), který k němu poskytl řadu materiálů. Na slavnostní premiéře v kině Blaník jej režisérka uvedla slovy: „V mém dětství bylo slovo prezident synonymem pro člověka těch nejskvělejších vlastností. Později mě toto přesvědčení opustilo. Teprve nyní toto slovo zase začíná nabývat smyslu a ztraceného významu.“

OTÁZKY

1. Co je to dokumentární film? Které dokumenty znáte?
2. Které záběry vznikly přímo pro film *TGM Osvoboditel* a které pocházejí z archivu? Proč režisérka využila kombinaci archivních záběrů se záběry novými (tvůrci jim říkají dotáčky)?
3. Staré archivní záběry jsou často velmi jednoduché a statické. Dokážete poznat, v čem se nové záběry pořízené přímo pro film *TGM Osvoboditel* liší? Čím se zde vyznačuje práce s kamerou?
4. V dotáčkách se často objevují mimo jiné záběry na knihy. Jaký význam mají tyto detaily v celkovém vyobrazení osobnosti TGM?
5. Jaké části zvukové stopy filmu *TGM Osvoboditel* patří do kategorie diegetických a jaké naopak nediegetických zvuků?
6. Do kategorie nediegetického zvuku patří i ústřední hudební motiv filmu – smyčcový kvartet Bedřicha Smetany *Z mého života*. Zkuste vysvětlit, proč režisérka vybrala právě tento hudební doprovod.
7. Kterých témat vztahujících se ke společenskému vývoji po roce 1989 si všímá režisérka ve filmu *Dědictví aneb Kurvahošigutntag*?
8. Film *TGM Osvoboditel* nepatří kvůli svému nekritickému tónu mezi typické snímky Věry Chytilové. I zde lze ale nalézt některé stylové prvky, které se objevují i v dalších filmech této režisérky, a to i přestože na nich spolupracovala s různými kameramany a střihači. Dokážete za pomoci vybraných ukázek z filmů *TGM Osvoboditel* a *Sedmikrásky* (V. Chytilová, 1968) některé pojmenovat?
 - *TGM Osvoboditel* → 0:10:09–0:11:10
 - *Sedmikrásky* → 0:52:25–0:55:11

ÚKOLY

1. Po svém uvedení Československou televizí v den 140. výročí narození TGM vyvolal film rozporuplné reakce diváků. Kromě dopisů obsahujících chválu či naopak stížnosti na netradiční pojetí kamery a střihu, se vyskytly i názory, které reflektovaly proměny obrazu osobnosti TGM v průběhu dvacátého století. Dokážete z uvedených úryvků rozlišit, který z pisatelů vnímá prvního prezidenta jako symbol demokratické první republiky? Který dopis je ovlivněn komunistickou propagandou, jež Masaryka vykreslovala především negativně? A který je ovlivněn pocitem některých Slováků, že ve společném státě nemají rovnoprávné postavení?

dopis č. 1 (úryvek): “Vážená televize! 5. 3. jsem sledovala v televizi pořad o T. G. Masarykovi a bylo mi z toho smutno, z toho, co lidí za jeho vlády žilo v nesmírné bídě, jak u nás tak na Slovensku a Podkarpatské Rusi. Co lidí bylo nuceno odejít do ciziny, že se nemohli doma uživit. Bída je nutila chodit žebrať, hrát na flašinet a při nejlepším dostávat žebračenkou 10 Kčs za týden. Co dělala vláda a prezident proti bídě lidí? Když šli stávkovat, že nemají práci mají hlad, bídu, nemají kde bydlet tak nechali do nich střílet.”

dopis č. 2 (úryvek): “Zabudli ste tam tiež uviesť “Pitsburskú dohodu”, ktorú sám podpísal ale z ktorej ani jeden bod nesplnil, teda “klamal” oklamal všetkých Amerických Slovákov a svojích doma. Ako pracoval vie každý Slováč, je verejnou tajnosťou, že dobre vedel o tom, ako odstrániť nášho Osloboditeľa Generála Milana Rastislava Štefánika. Náš osloboditeľ nebol predsa masarik, to bol zradca, náš osloboditeľ bol Náš bohatier Slováč Generál, Dr., Milan Rastislav Štefánik!”

dopis č. 3 (úryvek): “Proč je ke konci nadměrný počet davových scén, zvláště ozbrojených vojenských přehlídek? Vzbuzuje to nesprávný dojem. Přece TGM nebyl přítelem velkých oslav vojsko pokládal za nutné zlo. Proč nebyla věnována větší pozornost mírovým podmínkám presidenta USA Wilsona, na které měl TGM značný vliv?”

2. Představte prostřednictvím filmové koláže současného či některého z předchozích českých prezidentů, případně jiného státníka. Úkol nemusí být vypracován jako hotový film. Můžete sestavit například storyboard (obrázkový scénář), ve kterém vysvětlíte, jak využijete jednotlivé zdrojové materiály, jak budete pracovat se zvukem a sepíšete k němu textový doprovod.

3. → doporučená ukázka 0:04:43–0:05:47

Sledujte vybranou ukázkou. Při každém střihu tleskněte, abyste si uvědomili, jaký má ukázkou rytmus a jak časté jsou přechody mezi jednotlivými záběry. Jsou záběry dlouhé, nebo naopak krátké? Co vás během sledování ukázky překvapilo? Čeho je střihem dosaženo?